

Даць І.С.

Державний торговельно-економічний університет
Науковий керівник: Шведова Г.А.,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
правового забезпечення безпеки підприємницької діяльності
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ

АДАПТАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО УМОВ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

За час розгортання на території України повномасштабної війни змінилася специфіка злочинності та збільшилася кількість кримінальних правопорушень. Зміна суспільно-політичної обстановки має наслідком генезис злочинності, що проявляється у її нових формах, а тому держава має також реагувати на такі зміни та забезпечувати адаптацію національного кримінального законодавства.

Виходячи з проаналізованої необхідності, законодавцем від початку повномасштабної війни вже неодноразово вносилися зміни до Кримінального кодексу України (далі КК України). Актуальним залишається питання теоретичного наповнення кваліфікуючої обставини «в умовах воєнного стану», оскільки законодавець використовується її в різних формаціях у змісті кримінального закону, зокрема «з використанням умов воєнного стану», «під час дії воєнного стану» [1].

Використання одночасно обох вище вказаних понять не забезпечує стан правової визначеності, оскільки кожне з них тлумачиться по різному. Так, ст. ст. 185 – 187, ст. 191 КК України доповнені кваліфікуючою ознакою «в умовах воєнного чи надзвичайного стану». В результаті всі вчинені діяння, що підпадають під ознаки вище вказаних складів кримінальних правопорушень, автоматично кваліфікуються за відповідними частинами, що криміналізують кваліфікуючі обставини [2, с.310].

Колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду, що викладена в ухвалі у справі № 722/594/22 від 28.03.2023 наголошено про неприпустимість отождошення сутності понять «в умовах воєнного чи надзвичайного стану» та «під час дії воєнного чи надзвичайного стану». Синонімічне вживання цих понять не відповідає меті, яку ставив законодавець криміналізуючи відповідну кваліфікуючу обставину [3].

Разом з тим, варто відмітити, що «під час дії вищевказаних станів» означає, що такі стани введено уповноваженими органами публічної влади і вони діють, а «з використанням умов таких станів» має дещо іншу сутність. Ця сутність в першу чергу вказує на вчинення криміналізованих діянь майнового характеру під час активних бойових, штурмових дій противника, коли обмежено функціонують чи не функціонують правоохоронні органи. З точки зору особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення «з використанням умов воєнного стану», такий стан є сприятливою обставиною, оскільки відповідний суб'єкт розуміє маловірогідність притягнення його до відповідальності. З наведеного випливає, що «з використанням умов воєнного чи надзвичайного стану» відображає значно більший рівень соціальної небезпечності вчинюваного діяння, ніж вчинення такого ж діяння в умовах формальної дії воєнного стану [4, с. 96].

Діюча редакція аналізованої кваліфікуючої ознаки зазначених кримінальних правопорушень майнової спрямованості фактично не відповідає меті законодавчого регулювання у вигляді посилення відповідальності за протиправні дії в умовах реальної бойової обстановки, коли потерпіла особа перебуває у крайньо небезпечному життєвому положенні з ризиком для життя. Крім того, це

призводить до розмиття сутності тяжких, особливо тяжких злочинів, оскільки «в умовах воєнного стану» навіть типові найпоширені крадіжки продуктів харчування з базару чи супермаркету підлягають кваліфікації з посилання на вищевказану обставину. Безперечно має місце порушення засади індивідуалізації кримінальної відповідальності, а також верховенства права, що проявляється у справедливості, співмірності призначеного покарання [5].

Кримінальне законодавство на даний час перебуває у фазі активного розвитку, а рушійною силою такого розвитку виступає розгортання війни на території України. З метою забезпечення якісного правового регулювання відповідних суспільних відносин, досягнення мети кримінально-правового переслідування, доцільно уніфікувати, систематизувати змістовно між собою диспозиції проаналізованих складів кримінальних правопорушень для вираження універсального характеру правових норм, зрозумілості кваліфікації. Крім того, законодавчо необхідно чітко розмежувати поняття вчинення кримінального правопорушення «під час дії воєнного чи надзвичайного стану» та вчинення «з використанням умов воєнного чи надзвичайного стану».

Список використаних джерел:

1. Стрельцов Є.А. Воєнно-кримінальне право: сучасний стан, URL: <https://dSPACE.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f39b97dc-5226-4684-9b1f-7508ac62bf96/content> (дата звернення: 30.09.2024).
2. Вознюк А.А. Воєнний та надзвичайний стан як обставини, що впливають на кваліфікацію кримінального правопорушення або призначення покарання. Юридичний науковий електронний журнал. № 6. 2022. С. 308-317.
3. Ухвала колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного суду від 28.03.2023 у справі № 722/594/22, провадження № 51-3186км22, URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=110395917&red=100003c15bfea44e42b62e9ae398c86bd6bb74&d=5> (дата звернення: 30.09.2024).
4. Орлов Ю.В. Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри : монографія. Харків : Право, 2023. 252 с.
5. Шевчук Т.А. Проблеми кримінально-правового регулювання в умовах воєнного стану у контексті відновлення правопорядку на деокупованих територіях. Вісник кримінологічної асоціації України. 2023. № 2. С. 312 – 321.